

ВІДЗИВ

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Акімової Ольги Вікторівни на дисертаційне дослідження
Стечак Галини Михайлівни “*Педагогічна підготовка майбутніх
сімейних лікарів у медичному університеті*”, подане на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність обраної теми. Проблема якості підготовки сімейного лікаря є однією з основних проблем сучасної медичної освіти. Це пов'язано, перш за все, із впровадженням в Україні первинної ланки системи охорони здоров'я – сімейної медицини, оскільки підготовка сімейних лікарів (лікарів сімейної практики) потребує нового погляду на інтегрування традиційних і зумовлених прогностичними тенденціями компонентів медичної освіти. Незаперечним є факт, що ефективність підготовки та діяльності сімейних лікарів сьогодні пов'язана також з проблемою педагогічної підготовки фахівців цієї спеціальності у медичних ВНЗ, адже аналіз професійних функцій сімейних лікарів доводить необхідність їх соціально-педагогічної діяльності. Отже, можна констатувати, що дослідження особливостей педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті є надзвичайно важливим. У цьому контексті дисертаційне дослідження Стечак Галини Михайлівни є своєчасним та соціально значимим як з погляду наукових, теоретичних пошуків, так і практичних можливостей педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів, здатних самостійно й компетентно вирішувати складні професійні задачі.

Актуальність проблеми доведено автором та конкретизовано в коректно сформульованому науковому апараті дослідження, який відповідає вимогам до кандидатських дисертацій і є самостійним для розв'язання всіх поставлених завдань, окреслених дисертанткою. Визначена автором логіка є послідовною, відповідає науковій проблемі та спрямована на системне її вирішення.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується застосуванням під час її виконання методології, адекватної меті і завданням, специфіці об'єкта і предмета дослідження. Основу її становлять положення наукової теорії пізнання, прагматології, феноменології, гуманістичної парадигми філософії освіти; методологічні підходи: системний, аксіологічний, гуманістичний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний і контекстний підходи, спрямовані на підвищення педагогічної підготовки студентів і виконання педагогічних функцій сімейних лікарів; психолого-педагогічні теорії розвитку та саморозвитку особистості; принципи системного аналізу та моделювання педагогічних явищ; сучасні дидактичні підходи до змісту, методів і технологій формування особистості медичного працівника, специфічні принципи лікарської діяльності, медичної етики та деонтології.

Обґрунтованість результатів підтверджується застосуванням необхідного комплексу методів дослідження (теоретичних, емпіричних, методів математичної статистики тощо), перелік яких докладно представлено у вступній частині роботи, а також під час характеристики етапів педагогічного експерименту. Позитивним є те, що методи підібрано та застосовано відповідно до конкретних завдань дослідно-експериментального дослідження.

Слід відзначити логічну і послідовну структуру дисертації, яка містить вступ, три розділи, загальні висновки, список використаних джерел. Сформована автором джерельна база вирізняється різноманітністю і достатньою структурною повнотою. Вона включає 396 найменувань, з них 24 – іноземними мовами, що слугує безперечним доказом інформативності та валідності представленої роботи. Додатки належно оформлені і представлені на 92 сторінках дисертації.

Достатньо широкою є експериментальна база дослідження, яка включала чотири медичні ВНЗ різних областей України. В експерименті взяли участь 592 студенти й інтерни і 27 викладачів медичних університетів.

Наукові положення, навчально-методичні матеріали впроваджено в навчальний процес Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова, Івано-Франківського національного медичного університету, Львівського медичного інституту, Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, Тернопільського державного медичного університету імені І.Я. Горбачевського.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також апробацією результатів дослідження. Дисертантка представила основні положення своєї роботи на науково-практичних і науково-методичних конференціях різних рівнів (міжнародних, всеукраїнських, регіональних), а також інших науково-практичних заходах (звітних наукових конференціях, семінарах) тощо.

Зв'язок теми з планами відповідних галузей науки. Варто наголосити, що дисертаційне дослідження Стечак Галини Михайлівни виконане відповідно до плану НДР Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького з теми «Формування національно-свідомої особистості студента медичного ВНЗ як державотворця» (РК №116U004504) і плану НДР Львівського державного університету безпеки життєдіяльності з теми «Психолого-педагогічні технології підготовки фахівців до діяльності в особливих умовах та їх психологічний супровід» (РК №116U005307). Тема дисертації затверджена вченою радою Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України (протокол №4 від 21.04.2010 р.) й узгоджена Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №6 від 28.09.2010 р.).

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертації отримано результати, що мають важливе наукове значення для розвитку теорії і методики професійної освіти. Ми цілком погоджуємося з її основними положеннями: вперше розроблено модель педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті, визначено специфічні принципи

педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичних університетах (гуманістичної спрямованості, емоційної активності, соціальної взаємодії, концептуальності, інтегративності, комплексності, поетапності, безперервності, технологічності, інноваційності); обґрунтовано педагогічні умови її реалізації (формування мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до педагогічної компетентності; узгодження педагогічної підготовки з фундаментальними і медичними дисциплінами; поетапне формування та розвиток у студентів педагогічної компетентності; упровадження інноваційних технологій теоретичної та практичної підготовки); розроблено теоретичні засади методики вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті; уточнено педагогічні функції діяльності сімейного лікаря (когнітивно-діагностична, інформаційно-роз'яснювальна, консультативно-методична, коригувально-контрольовальна), сутність, зміст і структуру педагогічної компетентності сімейного лікаря, виділено її основні структурні (професійно спрямована медико-педагогічна позиція; інформаційно-інструментальна здатність і готовність до освітньої діяльності; соціально та професійно значущі особистісні якості, розвинуті педагогічні здібності, педагогічна техніка та професійно-діяльнісна свідомість) і функціональні компоненти (мотиваційно-ціннісний, знаннєвий, професійно-комунікативний, організаційно-технологічний і рефлексивний), визначено критерії, показники і рівні сформованості педагогічної компетентності майбутніх сімейних лікарів; подальшого розвитку набули концептуальні засади педагогічної підготовки і методика діагностики стану педагогічної підготовки студентів медичних ВНЗ.

Практичне значення одержаних результатів є вагомим і визначається тим, що висунуті теоретичні положення доведені до конкретної реалізації: обґрунтовано кваліфікаційні вимоги до педагогічної компетентності сімейних лікарів; розроблено й упроваджено у практику методичні рекомендації щодо змісту та методів поетапної педагогічної

підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті (опанування основ педагогіки за модернізованою навчальною програмою; налагодження та реалізація міждисциплінарних зв'язків педагогіки з іншими дисциплінами; цілеспрямоване формування компонентів педагогічної компетентності під час вивчення спецкурсу «Педагогічна діяльність лікаря загальної практики»; набуття практичного досвіду професійно-педагогічної діяльності сімейних лікарів під час інтернатури); апробовано модель і педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки сімейних лікарів у медичному університеті; апробовано методiku комплексного впровадження та реалізації інноваційних педагогічних технологій; доповнено зміст і розширено тематику курсу «Основи педагогіки», розроблено програми спецкурсу для студентів «Педагогічна діяльність лікаря загальної практики» і спецкурсу для викладачів «Основи формування педагогічної компетентності майбутнього лікаря сімейної медицини».

Найбільш суттєві наукові результати дисертації:

1. Автором глибоко обґрунтовано педагогічну підготовку майбутніх сімейних лікарів як актуальну проблему сучасної педагогічної науки та визначено методологічні підходи (системний, аксіологічний, гуманістичний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний і контекстний) до її реалізації в медичних університетах. На основі загальних функцій лікарської практики виокремлено педагогічні функції діяльності сімейного лікаря: когнітивно-дігностичну; інформаційно-роз'яснювальну; консультативно-методичну; коригувально-контролювальну.

Відповідно до авторського підходу, педагогічна підготовка сімейного лікаря спрямована на: навчання пацієнта та його родини щодо підтримки здоров'я, налагодження міжособистісної педагогічної взаємодії та довірливих відносин із пацієнтом; профілактичну медико-роз'яснювальну роботу та виховання в пацієнтів усвідомленого ставлення до збереження здоров'я; педагогічну рефлексію та самонавчання лікаря.

Такий підхід дозволив автору визначити узагальненим результатом виконання названих функцій педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів в умовах вищого медичного навчального закладу категорію педагогічної компетентності.

2. На самодостатньому науковому рівні відповідно до аналізу структури та змісту професійно-педагогічних завдань автор визначає педагогічну компетентність сімейного лікаря як інтегровану характеристику особистості, яка охоплює комплекс актуалізованих психолого-педагогічних і дотичних спеціально-медичних знань, умінь і навичок, соціально та професійно важливі якості, спрямовані на системне сприйняття медичної діяльності та її освітніх завдань, усвідомлене опанування формами, методами і технологіями навчально-виховної роботи й організації педагогічної взаємодії з пацієнтами та їхнім оточенням, безперервний розвиток педагогічних здібностей і вдосконалення педагогічної техніки, здатність і готовність застосовувати їх для позитивного психологічного і терапевтичного впливу на пацієнта.

Цілком логічно й доцільно автором визначені такі структурні компоненти педагогічної компетентності сімейного лікаря: професійно спрямована медико-педагогічна позиція; інформаційно-інструментальна здатність і готовність до освітньої діяльності; соціально та професійно значущі особистісні якості, розвинуті педагогічні здібності, педагогічна техніка та професійно-діяльнісна свідомість. До функціональних компонентів педагогічної компетентності сімейного лікаря автор відносить: мотиваційно-ціннісний, знаннєвий, професійно-комунікативний, організаційно-технологічний і рефлексивний. За кожним із цих компонентів розроблено критерії, що передбачають відповідні показники і методи оцінювання. При цьому виокремлювався низький (початковий), базовий (опорний), достатній (функціональний) і високий (рівень готовності) рівні сформованості компонентів педагогічної компетентності майбутніх сімейних лікарів.

3. Інформативною є спроектована автором модель педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті, котра поєднує педагогічні цілі, концептуальні засади, завдання, пріоритети й умови вдосконалення педагогічної підготовки студентів у процесі навчання і спрямована на формування в майбутніх лікарів сімейної медицини педагогічної компетентності як важливого чинника успішності лікувально-профілактичного процесу. Реалізація моделі передбачає використання ефективних форм, методів і засобів педагогічної підготовки, сучасних джерел інформації, інноваційних технологій, модернізацію навчально-методичного забезпечення, а також удосконалення управління навчально-виховним процесом із метою моніторингу сформованості компонентів педагогічної компетентності та коригування інновацій у підготовці сімейних лікарів.

4. Наукову та практичну цінність мають обґрунтовані педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті, які автор розглядає як комплекс заходів, які забезпечують оновлення змісту навчання, застосування новітніх методик і технологій, цілеспрямоване формування у студентів компонентів педагогічної компетентності. Цими умовами є: спрямованість навчання на формування мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до педагогічної компетентності медика; узгодження педагогічної підготовки із загальнонауковими (фундаментальними біомедичними) і професійно орієнтованими (медичними) дисциплінами; поетапне формування та розвиток у студентів педагогічної компетентності; упровадження інноваційних технологій теоретичної та практичної підготовки, що відображають соціально-педагогічний контекст професійної діяльності.

5. Автором здійснено моніторинг стану педагогічної підготовки сімейних лікарів, обґрунтовано критерії оцінювання за кожним компонентом педагогічної компетентності (мотиваційно-ціннісним, знаннєвим, професійно-комунікативним, організаційно-технологічним, рефлексивним), схарактеризовано його рівні (низький, базовий, достатній, високий).

Результатами констатувального експерименту встановлено, що понад 40% опитаних сімейних лікарів і близько 35% студентів не володіють педагогічною компетентністю, що призводить до зниження якості лікувально-профілактичної діяльності.

6. Розроблені й апробовані автором у медичних університетах методичні рекомендації щодо вдосконалення підготовки майбутніх сімейних лікарів передбачають поетапне формування та розвиток педагогічної компетентності студентів: опанування основ педагогіки за модернізованою навчальною програмою; налагодження та реалізацію міждисциплінарних зв'язків педагогіки із загальнонауковими і професійно орієнтованими (медичними) дисциплінами; цілеспрямоване формування педагогічної компетентності під час вивчення спецкурсу «Педагогічна діяльність лікаря загальної практики»; набуття практичного досвіду професійно-педагогічної діяльності сімейних лікарів під час первинної професійної спеціалізації.

7. Аналіз експериментальних даних підтвердив, що завдяки впровадженню розробленої моделі, обґрунтованих умов і методичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення процесу педагогічної підготовки студентів медичних університетів, відбувалося зростання рівнів сформованості компонентів педагогічної компетентності майбутніх сімейних лікарів. Це свідчить про перевагу запропонованих інновацій і підтверджує висунуту нами гіпотезу дослідження.

Повнота викладу результатів в опублікованих працях. Основні результати дослідження висвітлено у 16 одноосібних наукових і науково-методичних публікаціях, у тому числі: 2 навчально-методичні посібники, 7 статей (із них 5 – у вітчизняних наукових фахових виданнях, 1 – в іноземному періодичному виданні), 1 – в зарубіжній колективній монографії), 5 – у матеріалах конференцій, 1 – методичні рекомендації.

Текст автореферату відповідає змісту і структурі кандидатської дисертації, дає чітке уявлення про її специфіку та отримані результати наукового пошуку.

Зауваження і побажання

Разом із позитивною оцінкою змісту дисертації, рівня її виконання, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження і окреслити коло питань, які потребують додаткових роз'яснень з боку дисертанта:

1. У темі дослідження та його науковому апараті заявлено основне поняття дослідження – «педагогічна підготовка майбутніх сімейних лікарів», на жаль авторського визначення цього поняття не представлено. Натомість дисертант послуговується дефініцією «педагогічна компетентність», яке розглядається як результат педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів. Коректніше, на наш погляд, було би результатом педагогічної підготовки визначити не педагогічну компетентність, а педагогічну готовність майбутніх сімейних лікарів. Або більш ґрунтовно довести власний підхід.

2. У цілому чіткий та логічний науковий апарат дослідження все ж потребує уточнення. Так, мета дослідження дещо переобтяжена, достатньо залишити в ній педагогічні умови, а «...методичні аспекти удосконалення...» забрати; оскільки мета полягає у науковому обґрунтуванні, розробленні й експериментальній перевірці педагогічних умов, то у предметі дослідження замість «особливостей педагогічної підготовки» краще визначити «педагогічні умови», тим паче, що «особливості» як такі не обґрунтовані по тексту і не представлені у висновках; уточнення потребує наукова новизна (на перше місце потрібно поставити те, що визначено у меті).

3. Цікавою, змістовною та презентабельною є представлена автором модель педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів, вона включає п'ять блоків (цільовий, концептуальний, організаційно-проектувальний, технологічний та контрольний-оцінний), але, на жаль, не містить змістового блоку. Тоді як, з тексту роботи зрозуміло, що експериментальна методика була спрямована, переважно, на модернізацію змісту педагогічної підготовки студентів-медиків. Це стосується і розширення тематики курсу «Основи педагогіки», розроблених навчально-методичних посібників та спецкурсів.

4. У Додатку Б дисертації подано матеріали стосовно зарубіжного досвіду професійної підготовки сімейних лікарів. Проте в тексті роботи цьому аспекту вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів приділено недостатньо уваги. Вважаємо, що це упущення не дало змоги дисертанту ширше поглянути на оновлення загальної стратегії підготовки медичних працівників, у тому числі їх педагогічної підготовки.

5. У цілому додатки до дисертації різнопланові, але в них, на жаль, не недостатньо представлені матеріали експерименту, продукти діяльності самих студентів, що могло би ілюструвати конкретні особистісно-професійні досягнення майбутніх сімейних лікарів; розробки конкретних занять та змістове наповнення методики реалізації педагогічних умов.

6. Більш широко можна було би презентувати також по тексту приклади із розробленого автором навчально-методичного забезпечення дисциплін педагогічного циклу та запропонованих автором спецкурсів.

Висловлені побажання, зауваження не знижують наукової цінності дисертації. До подальших напрямів наукового пошуку можна віднести: підвищення педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників медичних ВНЗ щодо реалізації вимог нової парадигми освіти і сучасних концептуальних підходів; створення та застосування електронних освітніх ресурсів у підготовці лікарів сімейної медицини; розроблення й удосконалення науково-методичного забезпечення підготовки сімейних лікарів. Корисним буде порівняльно-педагогічний аналіз досвіду педагогічної підготовки лікарів загальної практики в європейських країнах.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота «Педагогічна підготовка майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті» є самостійним, структурно завершеним дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати в галузі теорії і методики професійної освіти, що в сукупності є суттєвими для теорії і практики розвитку професіоналізму майбутніх сімейних лікарів.

Кандидатська дисертація відповідає паспорту спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, профілю спеціалізованої вченої ради К 35.874.03, вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567, а її автор Стечак Галина Михайлівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

19 травня 2017 року.

Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки і професійної
освіти Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

О.В. Акімова

